

המשבר של חקלאי הנגב

המים התייקרו, עצי הזית נעקרו

שירלי סיידלר

שהסובסידיות יופסקו והמצב הלא נורמלי של הענף בהפסד יתאזן. יחד עם זאת, בחברת מטעי בר לא יכולים בינתיים להמשיך בהפסדים ולהמתין שמצב השוק ישתנה. הזנים שמגדלים במקום מג' וונים, מפיקואל שמשמשים בו גם לשמן וגם למאכל, כמו גם ברנע וסורי. לפני מספר שנים פרסם המ"כון לביוכימיה של הפקולטה לחקלאות ברחובות מחקר לפיו עצי הזית במדבריות גם תורמים לסביבה: הם מפחיתים את כמות הפחמן הדו חמצני באטמוספירה ויותר מכך, מהווים מקום מחסה לבעלי החיים כמו צבאים, ציפורים ומכרסמים. בעת המסיק עבדו במטעים יותר מ-50 עובדים, רובם מהדרום ופועלים מאזור חברון, וייצרו אלף טונות שמן בשנה.

העצים שהניבו לפני שנה פרי, נמכרים להסקה תמורת 20 שקלים

כשהבינו לפני מספר חודשים כי לא ניתן להמשיך בהפסדים, שמגיעים לכשני מיליון שקלים בשנה, החלו לבסוף בכריתה מאסיבית של עצי זית. וכך באמצע המטע אפשר להבחין בגזעים הכרותים שמסודרים בשורה ישירה ומופתית, ועצים מתים שוכים לצידם. העצים שבשנה שעבר רה עוד הניבו פרי נמכרים תמורת 20 שקלים להסקה, ומדי יום מגיעים עשרות בדואים מהסביבה לקחת את מה שנותרה כ-20 אלף עצים כבר נעקרו, ולדברי גיא וזילי מחברי ההנהלה, אם המצב לא ישתנה תוך שנתיים יעקרו שאר העצים. לשאלה מדוע חייבים לעקור את העץ ולא פשוט להפסיק להשקותו, יוגב מציין שזה יכול להזיק לשאר העצים במקום, ובאופן מעשי צריכים לשחרר את הקרקע אם רוצים אותה לגידול אחר.

ד"ר עדי נעלי, ראש מועצת הזיתים, אומר כי "להקים מטעי זיתים באמצע המדבר, עם מים שאף אחד אחר לא יכול לשאת, זה חידוש עולמי. המגדלים נכנסו להשקעה בתמיכת המדינה והרכה שנים זה הצליח. עד היום הם מוקד עלייה לרגל למומחים מכל העולם. לתת להם פתרון נקודתי זו משימה עורמית. מפחיד אותי לחשוב על מצב של עקירת עצים".

לקיבוץ רביבים נהרו עם השנים עשרות חקלאים שהסתקרנו מהגידולים במדבר. פעם הגיעה קבוצה מאוסטרליה ואמרו שהם לא מבינים מה אנחנו עושים פה. למה צריך להתאמץ עם המים ואי אפשר לנטוע עצים 200 קילומטר מפה? סיפר יוגב. אבל העובדה היא שעשינו את זה כי כאן אנחנו גרים, והמשימה שלנו היא להפתח בנגב.

בחדשים האחרונים פנו למשרדי ממשלה השונים כדי לקבל תמיכה, "קיבלנו הרבה סימפטיה אבל לא פתרונות", אמר יוגב.

קחדי העין או אלה שנוסעים בכביש המוביל לקיבוץ רביבים בנגב, יבחינו בכתמים הירוקים שצובעים לפתע את התמונה החומה של המדבר: 200 אלף עצי זית שנטעו לפני יותר מ-15 שנה, במקום שאף אחד לא ציפה שיצמח בו משהו. חברת מטעי בר נטעה את העצים והשקתה אותם במים מליחים – שמתברר שאינם מזיקים ואף טובים לזית. ואולם, בשל עלייה דרסטית במחירי המים המליחים, נקלעה החברה להפסדים והחליטה לצמצם את המטע. משבוע שעבר נכרתו במטע שבקיבוץ רביבים כ-20 אלף עצים וזו רק ההתחלה. גידול זיתים בנגב חדש יחסית.

רק בשנות ה-90, אומר אורי יוגב, חבר רביבים בנגב ואיש צוות במטעי בר, "בא הגילוי המפתיע שזיתים עמידים למים מליחים".

יוגב אומר שהוחלט להשקיע בזיתים בעיקר מפני שהמים המליחים זולים יותר מהמים השפירים (מי שתייה) וגם ממי קולחין או "מים מושבים" אחרים שמשמשים לחקלאות. המים המליחים נשארים במעומק של כ-700 מטר בקרקע, ויש טענה כי אם לא ישאבו מים מליחים, זה עלול לגרום להמלחה של מים מתוקים שבאדמה. "רוב הזיתים שנטעו בארץ הם בד"ר ככל על מה שנקרא קרקע שורית", אומר יוגב. "אם לחקלאי יש קרקע פוריה הוא יילך על גידול רוחץ, ואם נשארו לו כמה דונמים חופשיים בשוליים או באזור הררי יחסית, שם יהיו מטעי הזיתים. כי זית זה לא גידול מאוד רווחי".

ובכל זאת, מטעי הזיתים שגדלו ברמת הנגב על מים מליחים, היו די מוצלחים. מחקרים אף הראו שהמים המליחים דווקא משפרים את איכות הזיתים. אז מה קרה? כאשר נטעו את הזיתים עמד מחיר המים המליחים על 30 אגורות לקוב. "יש לנו כאן 4,000 דונם, ומשקים 800-900 קוב מים לדונם. בכל רמת הנגב יש כ-7,000 דונם זיתים", אומר יוגב. לדבריו, מטעי הזיתים בגליל ובשפלת יהודה נהנים מכמות מי גשם גדולה בהרבה מזו שבמדבר, ושם אפשר להסתפק בהשקיה של כ-500 קוב לדונם. ואם לא די בקושי הנלווה לחקלאות במדבר, אומר יוגב, "מחירי המים האמינו משנה לשנה, עד שהיום אנחנו משלמים 95 אגורות לקוב מים. זו עלייה שקשה להתמודד איתה במושגים של המדבר", אומר יוגב. לדבריו, משמשים המים המליחים לא רק לזיתים אלא גם לגידולים אחרים, בעיקר בערבה, שם גילו כי עצי הפרי שהושקו במים מליחים הניבו פרי מתוק יותר.

על יצוא שמן זית לחו"ל אין כמעט על מה לדבר, בטח לא לאירופה, מפני שענף השמן האירופי מסובסד והיצרן הישראלי לא יכול להתחרות במחירים הגמוכים – כשלושה יורו לליטר, לכן אפשרויות היצוא מתרכזות בעיקר בצפון אמריקה. "אבל ההערכות בשוק הן